

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

„Lex Schwarzenberg,“ zákon v duchu doby

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

rok odevzdání: 2013

VI. ročník SVOČ

Autor: Tereza Stará

Konzultant: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 11. 4. 2013

.....

Tereza Stará

Obsah

Úvod	4
1. Osudy Schwarzenberského majetku za druhé světové války a těsně po ní	6
2. Na cestě k „Lex Schwarzenberg“	9
3. Projednání a přijetí speciálního zákona „Lex Schwarzenberg“	11
3.1 První osnova zákona – návrh poslanců J. Bartušky, K. Neumanna, J. Plojhara, M. Sedláka a druhů	11
3.2 Iniciativní návrh zákona poslance Vilíma a druhů	13
3.3 Projednávání v ústavodárném národním shromáždění 10. července 1947	14
4. V duchu „nové doby“	19
Závěr.....	22
Seznam použité literatury	24
Seznam příloh.....	27

Úvod

Existuje mnoho náhledů na úlohu a směřování české historické šlechty v moderních dějinách. Vztah šlechty a jejího majetku k národu nepostrádá jistou kontinuitu až do první poloviny dvacátého století, kdy se následkem globálních válečných konfliktů mění mnohem více, než jen společenské uspořádání. Druhá světová válka je v tomto ohledu zvláště určující. To souvisí s novými myšlenkovými proudy, které preferují takovou společnost, ve které již není pro staré pořádky a jejich představitele místo.

Aby bylo dosaženo odpovídajícího poválečného vyrovnání, jsou vydány, mimo jiné, dekrety č. 5/1947 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě a č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Na základě těchto dekretů pak dochází k významným zásahům do vlastnických práv některých šlechtických rodů. Mezi takové nutno čítat i rod Schwarzenbergů.¹

Schwarzenbergové pocházejí z Dolních Frank v dnešní Spolkové republice Německo a v Čechách se usidlují v šestnáctém století za Jana Adolfa I., který roku 1654 získává inkolát, právo trvale se zde usadit. Roku 1660 si pak Schwarzenbergové připisují zisk panství třeboňského, což je vůbec první majetek, který v Čechách vlastnili trvale a to až do první pozemkové reformy na počátku dvacátých let. Postupně pak schwarzenberský rod rozšiřuje svou rodovou doménu v Jižních Čechách a stává se jedním z nejvýznamnějších šlechtických rodů v Českých zemích. Na počátku 19. století pak dochází k rozdělení rodu na větev „Hlubocko – krumlovskou“, primogenituru a „Orlickou“, sekundogenituru.²

Zvláště jmění primogenitury tvoří i po pozemkové reformě ve dvacátých letech rozsáhlý majetkový komplex, který se po válce dostává do hledáčku některých poslanců Ústavodárného Národního shromáždění. Zpočátku nepředstavitelná věc, totiž vyvlastnit majetek soukromé osobě speciálním zákonem, pomalu začíná dostávat jasné obrysy. Záhy po skončení války si ale ani sami členové schwarzenberského rodu nic takového nepřipouštěli. Ostatně dejme slovo vzpomínkám jednoho z nich:

¹ SOUKUP, Ladislav. "Lex Schwarzenberg": mimořádný případ vyvlastnění nemovitého majetku v roce 1947. *Pocta Jānu Gronskému*, str. 79. In MOHELSKÁ, Libuše. *Pocta Jānu Gronskému*. 1. vyd. Editor Karel Klíma, Jiří Jirásek. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 614 s. ISBN 978-807-3800-949.

²ZÁLOHA, Jiří. *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu*. Hluboká nad Vltavou: Historický spolek Schwarzenberg,

„Mohlo to být den po skončení povstání, když Josef Smrkovský vystavoval Františku Schwarzenbergovi jakousi legitimaci, že patří k „Revoluční“ Národní radě. A tehdy si Smrkovský uvědomil, jak se František jmenuje. Bez jakýchkoli zábran se zeptal: „A víš, že ti to všechno sebereme?“

František Schwarzenberg ujistil komunistu Josefa Smrkovského svým přesvědčením, že to možná je jejich přání a úmysl. Jich – komunistů. Ale že to nepůjde, dokud na to nebude zákon...

Samořejmě že ho nemohlo ani napadnout, že i nekomunistické strany budou hlasovat pro „Lex Schwarzenberg.“

Do exilu, někteří však do komunistického vězení, následovali pak Františka Schwarzenberga všichni ti zástupci demokratických stran, kteří tehdy po válce hlasovali spolu s komunisty pro „Lex Schwarzenberg.“ “³

³ ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. Praha: Rozmluvy, 1990, 271 s., str. 165, ISBN 09-463-5271-2.

1. Osudy Schwarzenberského majetku za druhé světové války a těsně po ní

Schwarzenberskou rodovou doménu významně okleštila již první pozemková reforma. V čele schwarzenberské primogenitury stál tehdy kníže Jan (1860 – 1938). Těsně před začátkem války ale umírá a na jeho místo nastupuje jeho syn Adolf.⁴ Adolf a jeho bratranec Jindřich, kterého Adolf adoptoval, pak vyjadřují různými projevy svůj nesouhlas s okupací, například když Adolf již před válkou věnoval milion korun na stavbu pohraničních pevností či po okupaci, kdy nedal souhlas s nahrazením jeho českých manažerů německými.⁵

JUDr. Adolf Schwarzenberg se v roce 1940 rozhoduje pro emigraci a jeho majetek je následně zabrán na základě nařízení gestapa ze dne 17. 8. 1940.⁶ Jindřich, který měl z pověření svého bratrance a adoptivního otce zpravovat rodinný majetek, byl poslán do koncentračního tábora Buchenwald. Karel VI. Schwarzenberg, příslušník orlické sekundogenitury o tom píše. „*Na cestě z vlaku naposledy viděl Hlubokou. Jeho vzhled po návratu z Buchenwaldu nepotřebuje výkladu.*“⁷

Po skončení války ovšem nedošlo k navrácení majetku, naopak je na toto téma dlouze diskutováno. Dne 23. června 1945 dochází k zavedení národní správy Zemským národním výborem na majetek JUDr. Adolfa Schwarzenberga na základě dekretu č. 5/1945 Sb.⁸ Podle Jindřicha Lančíka „*smyslem dekretu jest odnutí určitým subjektům z důvodu veřejného, tedy národního zájmu disposici jejich majetkem proto, aby se udržela plynulost hospodářského života přes úskalí přechodné revoluční doby. Dalším cílem u některých majetků jest zajistiti úspěch dalších zákonodárných opatření (konfiskace, znárodnění).*“⁹ Tento výklad uveřejněný v dobovém periodiku ve druhé části přesně vystihuje celou situaci.

Národní správa byla na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga zavedena na základě dekretu č. 5/1945 Sb. Národní správa v tomto pojetí redukovala významně možnost výkonu

⁴ SCHWARZENBERG, Karel František. *Torzo díla*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007, 1216 s., str. 916, ISBN 978-807-2153-169.

⁵ Lex schwarzenbeg. [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/dr-adolph-schwarzenberg-hluboka/>

⁶ Verfügung. B.NR. - II 1 174/39-. (Zábor majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga gestapem ve prospěch německé Říše dne: 17. 8. 1940)

⁷ SCHWARZENBERG, Karel František. *Torzo díla*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007, str. 914, 1216 s. ISBN 978-807-2153-169.

⁸ Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23.6.1945, č.j. III 1a-932-1945 o zavedení národní správy na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga podle § 2-7 dekretu č. 5/1945 Sb.

⁹ LANČÍK, Jindřich. Několik poznámek k výkladům o národní správě. *Právník*. 1946, roč. 85.

vlastnických práv. Současně se zavedením národní správy došlo také ke jmenování národních správců. V případě majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga byli jmenováni Ing. Václav Zumra, JUDr. Jan Adamec a Dr. Karel Hájek.¹⁰ Národní správci byli oprávněni činit běžné právní úkony související se správou majetku a ručili za škodu, která by vznikla zanedbáním jejich povinností. Měli také nárok na náhradu nákladů a odměnu. Národním správcem měla být jmenována osoba odborně způsobilá, ale také státně spolehlivá.¹¹

Dne 4. 10. 1945 pak vydává ONV České Budějovice konfiskační vyhlášku, na základě které je vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga podle § 1, odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. Vyhláška dále uvádí, že „*osoby jmenované mohou, pokud se aktivně účastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, uplatnit podle § 1, odst. 2 cit. dekretu nárok, aby jim zemědělský majetek nebyl zkonfiskován*“.¹²

Proti této konfiskační vyhlášce se JUDr. Adolf Schwarzenberg následně dne 16.10. 1945 odvolává a argumentuje hlavně tím, že „*postižený byl státním příslušníkem Československé republiky a konal zde i vojenskou službu i maje též statky v Německu, měl automaticky i tamní příslušnost a kromě toho měl příslušnost i švýcarskou*“.¹³

Námítky Dr. Schwarzenberga byly zamítnuty až na žádost o povolení výjimky podle §1 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb., která stanoví výjimku z konfiskace „*osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně účastnily boje zachování celistvosti a osvobození Československé republiky*“.¹⁴ Tento bod byl označen za „*pochybný*“ a bylo navrženo předložit jej k prozkoumání Zemskému národnímu výboru v Praze.

Vyvstává zde i otázka národnosti JUDr. Adolfa Schwarzenberga. Ve svém odvolání JUDr. Schwarzenberg prohlašuje, že „*jestliže prohlašoval někdo jej za Němce, pak se stalo*

¹⁰ Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23.6.1945, č.j. III 1a-932-1945 o zavedení národní správy na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga podle § 2-7 dekretu č. 5/1945 Sb.

¹¹ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, 444 p. Edice 20. století., str. 144 – 147, ISBN 80-872-8412-7.

¹² Konfiskační vyhláška ONV České Budějovice ze dne 4. 10. 1945, jíž byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga v Čechách a na Moravě, a to podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb.

¹³ Námítky a odvolání Dr. Adolfa Schwarzenberga ze dne 16.10.1945 proti vyhlášené konfiskaci jeho majetku Okresním národním výborem České Budějovice, uplatněné prostřednictvím jeho právního zástupce Dr.Františka Bukovského

¹⁴ Dekret prezidenta republiky č. 12/45 Sb. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*.

*tak nepochybně proti jeho vůli a bez jeho vědomí.*¹⁵ Podle zprávy Ministerstva vnitra adresované Ministerstvu zahraničí ze dne 19. 9. 1947 ohledně státního občanství JUDr. Adolfa Schwarzenberga, není pochyb o jeho české národnosti a státním občanství československém. Při sčítání lidu v roce 1930 byl sice přihlášen k národnosti německé, ale neučinil tak sám, jednal za něj jeden z jeho úředníků, a proto, jak konstatuje i zpráva Ministerstva vnitra, toto hlášení nepřichází v úvahu.¹⁶

Otázka národnosti je však v případě příslušníků primogenitury schwarzenberského rodu poněkud složitější, než například u jejich příbuzných na Orlíku. Šlechtické rody nezřídka chápaly svou národnost v úzkém spojení s půdou a svými poddanými. „Hlubočtí“ Schwarzenbergové ale vlastnili půdu a pečovali o poddané nejen v Čechách, nýbrž i v německy mluvících zemích. Tento komplikovaný vztah vyjadřuje i Karel VI. Schwarzenberg: *„chtěl – li náčelník primogenitury být blízký svým zaměstnancům i sousedům, musil ovládat i němčinu, i češtinu. Vedlo to k tomu, že podporoval obojí školské národní jednoty, jejichž vytouženým účelem bylo, aby jedna národnost mohla druhou potlačit, není divu, že celkem naše rodina sklízela více kritiky nežli chvály.*“¹⁷

Tento poněkud schizofrenní postoj příslušníků schwarzenberské primogenitury mohl být příčinou pozdějšího rozkolu a dohadů o skutečnou národnost Adolfa Schwarzenberga. Spor o národnost je v tomto případě velmi složitý problém, jehož důkladnější zkoumání by si žádalo více prostoru a to přesahuje možnosti této práce.

¹⁵ Námitky a odvolání Dr. Adolfa Schwarzenberga ze dne 16.10.1945 proti vyhlášené konfiskaci jeho majetku Okresním národním výborem České Budějovice, uplatněné prostřednictvím jeho právního zástupce Dr. Františka Bukovského

¹⁶ Zpráva Ministerstva vnitra ze dne 19.9.1947 Ministerstvu zahraničních věcí ohledně státního občanství Dr. Adolfa Schwarzenberga

¹⁷ SCHWARZENBERG, Karel František. *Torzo díla*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007, str. 914, 1216 s. ISBN 978-807-2153-169.

2. Na cestě k „Lex Schwarzenberg“

Po zavedení národní správy začínají úvahy o dalších osudech majetku schwarzenberské primogenitury dostávat jasnější obrysy. Rozhodně se jednalo o vážné téma, které mělo mít široké ekonomické, politické a sociální dopady.

První poválečné volby konané 26. května 1946 do Ústavodárného národního shromáždění měly v Čechách celkem jednoznačného vítěze. Sociální demokraté získali třicet sedm křesel, slovenští demokraté čtyřicet tři, lidová strana čtyřicet šest, národní socialisté obsadili padesát pět míst. Komunistická strana pak zvítězila ziskem třiadvadesáti křesel, přičemž komunistická strana Slovenska ještě obsadila jedenadvacet křesel.¹⁸ Politické rozložení sil, které vyznívalo jednoznačně ve prospěch levice, dávalo tušit budoucí směr dalšího vývoje.

V zásadě existovalo několik možností, jak problém schwarzenberského majetku řešit. Bylo jasné, že takto rozsáhlý majetkový komplex, který představoval nemalé ekonomické prostředky, nebude již moci být po válce vlastnictvím soukromé osoby. Převedení na stát se dalo uskutečnit jednak formou vyvlastnění, jednak darováním.

Darování by bylo určitě pro dosavadního vlastníka podstatně příznivější právní formou. Dosáhnout tohoto způsobu řešení se snažili někteří pravicoví politici, stejně jako schwarzenberský úřednický aparát a někteří úředníci národní správy.¹⁹

Na vzniklou situaci reagoval následně Adolf Schwarzenberg nabídkou Zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 16. 8. 1946. Uvádí, že je si vědom změn ve vnímání vlastnického soukromého práva po první a zejména po druhé světové válce, chápe, že tyto změny nedovolují, aby dále držel zděděný majetek, a bude souhlasit s takovou změnou právního poměru ke svým statkům, která by lépe vyhovovala duchu doby a která by ale zároveň brala ohled na zaměstnance a na zachování celistvosti majetku.²⁰

Zároveň zdůraznil podíl svého rodu na vzorném vedení majetku, který nyní tvoří unikátní celek, jehož zachování je ve veřejném zájmu. Nabídka zahrnovala věnování

¹⁸ VOJÁČEK, Ladislav. *České Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 p., str. 397, ISBN 80-738-0257-0.

¹⁹ SOUKUP, Ladislav. "Lex Schwarzenberg": mimořádný případ vyvlastnění nemovitého majetku v roce 1947. *Pocta Jánu Gronsému*, str. 79. In MOHELSKÁ, Libuše. *Pocta Jánu Gronsému*. 1. vyd. Editor Karel Klíma, Jiří Jirásek. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 614 s. ISBN 978-807-3800-949.

²⁰ Nabídka Dr. Adolfa Schwarzenberga Zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 16. 8. 1946 darovat majetek v Čechách zemi České pro sociální a kulturní účely

velkostatků a průmyslových podniků na založení Schwarzenberské základiny země české. U zámků mělo být věnováno nutné zařízení a za ostatní umělecké předměty měla být poskytnuta náležitá kompenzace. Ostatní jmění, hlavně činžovní domy v Praze a Schwarzenberský palác na Hradčanech, měly i nadále zůstat ve vlastnictví Dr. Adolfa Schwarzenberga a jeho manželky.

Věnovaný majetek se měl stát samostatnou právnickou osobou, spravovanou radou Zemského národního výboru. Zřízení měl být i sbor znalců složený z odborníků, který měl být částečně tvořen odborníky navrhovanými jednotlivými ministerstvy. První funkce předsedy tohoto sboru měla náležet Dr. Adolfu Schwarzenbergovi. Předpokládalo se i vytvoření Ústředního ředitelství, které by mělo na starosti bezprostřední správu Schwarzenberské základiny. Jeho členové měli být jmenováni radou ZNV po dohodě se sborem znalců a podnikovou radou.

Schwarzenberská základina měla převzít všechny dosavadní zaměstnance schwarzenberské administrativy a také veškeré závazky. To se týkalo i závazků plynoucích z pensijního pojištění.

Některé objekty nebo jejich části a příslušný inventář a obsluhu si věnovatel vyhrazoval pro sebe a svou manželku. Zemský národní výbor pak měl vyplácet Dr. Adolfu Schwarzenbergovi rentu v hodnotě jednoho milionu dvě stě tisíc korun ročně.²¹

Tato koncepce byla ovšem pro některé poslance nepřijatelná. Komunisté svůj postoj dali jasně najevo na schůzi zemědělské komise konané dne 30. září. Ve zprávě Sekretariátu klubu komunistických členů ZNV bylo upozorněno na možnost konfiskace, která byla patrně preferovanější a rozparcelování majetku, přičemž se v tomto ohledu zaštiťovali „hlasem lidu.“ Výslovně se uvádí, že „KSC si přeje zlikvidovat panství Schwarzenbergů bez památky na ně.“²²

Pokud uvážíme tyto postoje a porovnáme je s výsledkem posledních voleb do Ústavodárného národního shromáždění, zdá se být jasné, že nabídka Dr. Adolfa Schwarzenberga nemohla mít v takovémto ovzduší šanci na úspěch. Mnohem přijatelnější variantou se ukázala, levicovými poslanci prosazovaná, cesta znárodnění.

²¹ Nabídka Dr. Adolfa Schwarzenberga Zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 16. 8. 1946 darovat majetek v Čechách zemi České pro sociální a kulturní účely

²² Námitky komunistů ze dne 3. 10. 1946 proti přijetí schwarzenberského majetku jako daru a akceptování podmínek Dr. Adolfa Schwarzenberga

3. Projednání a přijetí speciálního zákona „Lex Schwarzenberg“

3.1 První osnova zákona – návrh poslanců J. Bartušky, K. Neumanna, J. Plojhara, M. Sedláka a druhů

Iniciativnímu návrhu zákona poslance Vilíma a druhů předcházela ještě jeden návrh, k jehož projednávání ale nakonec nedošlo. Jednalo se o osnovu navrženou poslanci Janem Bartuškou, pozdějším ministrem spravedlnosti,²³ Aloisem Neumannem, Josefem Plojharem, Miroslavem Sedlákem a druhými.

Tato osnova byla nazvána „O znárodnění schwarzenberského statkového a podnikového souboru.“ Pojem znárodnění byl užit záměrně s použitím příslušných ustanovení dekretu č. 100/ 1945 Sb.²⁴ V následujícím návrhu bylo od této formulace ale již upuštěno.

V prvním oddíle návrhu se uvádí, že „statkový a majetkový soubor,“ který náleží dr. Schwarzenbergovi, se znárodnuje za účelem „zajištění povinností a úkolů, jež v původní nebo přenesené působnosti plní země Česká svými ústavami a zařízeními v oboru zdravotním, sociálním, podpůrným, kulturním a lidumilným.“²⁵ Následuje demonstrativní výčet toho, co má být předmětem znárodnění. Je pamatováno i na dosavadní závazky, které mají být novým majitelem převzaty.

Druhý oddíl představuje úpravu národního podniku „jihočeská základina země České“ se sídlem v Českých Budějovicích, který měl být zřízen na základě původního schwarzenberského majetku. Pro tento podnik měl částečně platit i dekret č. 100/ 1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, konkrétně pasáž, která se týká národních podniků.

Podnik měl být veden a spravován dvanáctičlenným představenstvem a ředitelstvím pro jednotlivá hospodářská odvětví. Představenstvo mělo být z jedné třetiny složeno z členů jmenovaných vládou na návrh ministerstev vnitra, zemědělství a průmyslu, z další třetiny z členů jmenovaných Zemským vládním výborem a z třetiny volené zaměstnanci podniku.

²³ Vláda České republiky. [online]. [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/viliam-siroky/prehled-ministru-24621/>

²⁴ KUKLÍK, Jan. *Znárodnění Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, 444 p. Edice 20. století., str. 275, ISBN 80-872-8412-7.

²⁵ *Návrh poslanců dr. J. Bartušky, A. Neumanna, P. J. Plojhara, M. Sedláka a druhů: O znárodnění schwarzenberského statkového a podnikového souboru.*

V oddíle třetím byla řešena hlavně otázka výnosů a výtěžků ze znárodněného majetku, které měly sloužit k zabezpečení různých sociálních, zdravotních a kulturních úkolů země České, podobně jak se to zdůrazňuje hned v úvodu a pak i v důvodové zprávě.

Stávající zaměstnance schwarzenberského majetkového komplexu měl logicky převzít, stejně jako závazky vůči nim, nově vzniklý národní podnik.

Deklarována byla v návrhu zákona v oddíle pátém také řádná péče o památky, které náležely do znárodněného souboru.

Řešila se i otázka rozdělení určité části majetku drobným rolníkům. Půdu a lesní plochy určené k těmto účelům měla vyčlenit vláda a měly být rozděleny podle zásad dekretu č. 12/1945 Sb.

Podle § 20 tohoto návrhu pak měla být dosavadnímu vlastníkovi poskytnuta náhrada ve výši určené vládou. Toto ustanovení se objevuje ještě i v následujícím návrhu, v konečné fázi je ovšem vypuštěno.

Důvodová zpráva k této osnově vypočítává majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga a argumentuje podobně jako pozdější návrh odkazem na jeho velikost, na poválečný vývoj a na „duch doby,“ který neumožňuje setrvat u stávajícího uspořádání. Připomínán je rovněž veřejný zájem na znárodnění a poté často opakovaná skutečnost, že totiž schwarzenberský majetek tvoří samostatnou jednotku, která musí být z důvodu ekonomické výkonnosti zachována vcelku a nelze ji drobit.

V důvodové zprávě je také kupodivu, vzhledem k pozdějšímu vývoji, možné se dočíst, že *„by nebylo dostatečným řešením lpěti na pouhém převodu vlastnictví na zemi Českou.“*²⁶ Vysvětlení tohoto bodu se opírá o představu národního podniku jako jediného možného uspořádání, které by zajistilo „statkovému a podnikovému souboru“ dostatečnou samostatnost, nezbytnou k udržení jeho hospodářské funkce a splnění cílů vytyčených v úvodu. Od této koncepce je ale záhy upuštěno.

²⁶ *Návrh poslanců dr. J. Bartušky, A. Neumanna, P. J. Plojhara, M. Sedláka a druhů: O znárodnění schwarzenberského statkového a podnikového souboru.*

3.2 Iniciativní návrh zákona poslance Vilíma a druhů

Dne 22. února 1947 byl podán iniciativní návrh zákona poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou.²⁷

Návrh počítal s vyvlastněním veškerého majetku „*knihovně zapsaného na Josefa Adolfa knížete ze Schwarzenbergů, Jana knížete ze Schwarzenbergů a dr. Adolfa Schwarzenberga.*“²⁸ Kníže Josef Adolf byl dědečkem Adolfa Schwarzenberga, Jan pak jeho otcem. Osnova se nevztahovala na nemovitosti nabyté osobami třetími na základě záborového zákona č. 215/1919 Sb. Majetek měl být spravován jako celek, některé méně důležité menší části měly pak být rozděleny mezi drobné rolníky podle směrnic národního výboru v Praze do tří měsíců od počátku účinnosti. Zaměstnance a závazky z toho plynoucí měl přejímat nový vlastník, tedy země Česká.

Zajímavá je pasáž v § 5 a její pozdější úpravy, neboť právě v této části návrhu se hovoří o náhradě původním vlastníkům, V návrhu se vyhrazuje rozhodnout o způsobu náhrady vládním nařízením. Ústavní listina z roku 1920 sice umožňovala vyvlastnit majetek na základě zákona za náhradu nebo i bez náhrady, ale jen pokud tak zákon stanoví. To bylo zřejmě jedním z důvodů, proč došlo později k úpravě této části osnovy.

V důvodové zprávě je argumentováno hlavně rozlehlostí majetku. Podle navrhovatelů tvoří „*tak ohromný komplex nemovitostí, že se všeobecně pociťuje potřeba vyřešiti vlastnické poměry k této majetkové podstatě způsobem, který by odpovídal novému duchu hospodářské a sociální struktury Československé republiky.*“²⁹ Tak ohromný komplex není podle navrhovatelů možno již ponechat ve vlastnictví jediné osoby. Dále jsou vyjádřeny pochybnosti o české národnosti dosavadního vlastníka.

Důvodová zpráva také připomíná fakt, že schwarzenberský majetek tvoří samostatnou jednotku, jejíž rozbití by významně okleštilo její hospodářskou výkonnost, a proto je nutné zachovat stávající uspořádání. Zdůrazněno je propojení jednotlivých hospodářských odvětví. Tím se snaží návrh ospravedlnit vyvlastnění celého majetku a ne pouze jeho některých částí, jak by k tomu patrně došlo po další připravované pozemkové reformě.

²⁷ Tisk č. 433, ÚNS, 2.zasedání, návrh ze dne 22.2. 1947

²⁸ Tisk č. 433, ÚNS, 2.zasedání, návrh ze dne 22.2. 1947

²⁹ tamtéž

Schwarzenberský majetek podle důvodové zprávy zároveň pomůže zemi České naplňovat některé veřejně prospěšné cíle, jako kupříkladu vydržování ústavů pro choromyslné, polepšoven, ústavů pro pacienty s plicním onemocněním a dalších ozdravoven a ústavů.

Celková výměra převáděného majetku měla činit 55.000 ha.³⁰

3.3 Projednávání v ústavodárném národním shromáždění 10. července 1947

Návrh zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou byl projednáván v plénu Ústavodárného národního shromáždění na v pořadí 65. schůzi dne 10. července 1947.

Jako první řečník, se dostává ke slovu zpravodaj zemědělského výboru, sociální demokrat Miroslav Sedlák. Zahájil tím, že označil iniciativní návrh za „šťastný“ a pak popisoval, jak Schwarzenbergové přišli do Čech, přičemž neopomněl zdůraznit německý původ rodu. Některá jeho tvrzení jsou dosti zavádějící, například uvedl, že Schwarzenbergové se dostali do Čech v důsledku Bílé hory, což není zcela přesné, protože inkolát získali až roku 1660 nebo že „Schwarzenberg díky rodovému panství úspěšně čelí roku 1813 Napoleonovi.“ Tato informace je také poněkud účelově poupravená, protože to byl právě Karel Filip Schwarzenberg, vítěz nad Napoleonem od Lipska, kdo založil orlickou sekundogenituru a nemohl tedy využívat majetku primogenitury. To ostatně dokládají i dluhy, které po skončení své diplomatické kariéry zanechal.³¹

Dále se projev poslance Sedláka soustřeďuje na výčet křivd, kterých se Schwarzenbergové a obecně šlechta, měli dopustit na svých poddaných. Upozorňuje na to, že „*drobný majetek, vzešlý z práce jednotlivce, odpovědnost a tím i vlasteneckost občana podporuje,*“ naproti tomu „*veliký majetek občana od národa dělí, starost o osud majetku převažuje starost o národ.*“³²

Poté poslanec Sedlák nastiňuje tři možné varianty řešení problému schwarzenberského majetku. Využít v tomto případě druhé pozemkové reformy nedoporučuje, protože by již

³⁰ Tisk č. 433, ÚNS, 2. zasedání, návrh ze dne 22. 2. 1947

³¹ ZÁLOHA, Jiří. *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu*. Hluboká nad Vltavou: Historický spolek Schwarzenberg

³² Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

zábor nepostihoval „*drobný znárodnění nepodléhající průmysl a historické památky nedozírné ceny, které by hospodářsky odumřely.*“³³

Další varianta představovala konfiskaci na základě dekretů. Opět zde byly vysloveny pochybnosti o národnosti Dr. Adolfa Schwarzenberga. Přestože tuto možnost Sedlák zcela nevylučuje, nakonec ji zavrhuje. Svou roli určitě sehrála i svědectví o bezvadném chování JUDr. Adolfa Schwarzenberga v emigraci, na která Sedlák také naráží. Vlastenecké postoje Adolfa Schwarzenberga potvrzuje, mimo jiné, samotný Jan Masaryk.³⁴

Třetí možností je vyřešit celou situaci zvláštním zákonem. Tuto cestu sledovala i osnova a poslanec Sedlák se, jako zástupce zemědělského výboru, přiklání k tomuto řešení.

Následuje výčet legislativních úprav zákona, z nichž nejzávažnější je úprava § 5, kde se naráželo na kompenzaci dosavadním vlastníkům, ta byla z návrhu vypuštěna. Rozsah vyvlastňovaného majetku byl nyní nově vztažen i na Moravu. Dále byl na návrh právního výboru doplněn § 6, který upravuje řídicí orgán majetkového komplexu – představenstvo skládající se ze šestnácti členů.

Jako další z řečníků vystoupil komunistický poslanec JUDr. prof. Jan Bartuška za právní výbor. Jeho projev se nese v duchu dobové atmosféry a terminologie, zaznívají prohlášení typu „*jihocheský pracující lid...volal po likvidaci schwarzenberského panství.*“ O postoji pracujícího lidu a hlavně schwarzenberských zaměstnanců by se ovšem dalo určitě dlouze spekulovat.

Poslanec Bartuška hovořil pak o postavení Schwarzenbergů na českém jihu, zdůrazňoval, že jde o německou šlechtu a její údajné germanizační úsilí tamních českých obyvatel. Dotýká se rovněž krátce národnostní otázky dosavadního vlastníka.

Bartuška poté prohlašuje, že je nutné zabrat majetek bez náhrady a že je třeba „*odčinit neslýchané křivdy páchané na jihocheském lidu.*“³⁵ Zdůraznil nutnost revize první pozemkové reformy a osnovu zákona nazval „*revisi sui genesis.*“³⁶ Státní pozemkový úřad byl podle jeho názoru za první republiky ovládán „*velkoagrární klikou,*“ a proto nedošlo k patřičné revizi již dříve.

³³ Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

³⁴ Dopis Jana Masaryka ze dne 8.10. 1954 ohledně chování JUDr. Adolfa Schwarzenberga za války v exilu.

³⁵ Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

³⁶ tamtéž

Za výbor průmyslový promluvil Josef Plojhar, poslanec Československé strany lidové. Vyzdvihuje náhled jihočeské Národní fronty, která zákon podporovala s podobným odůvodněním, jaké již předtím zaznělo z úst poslance Bartušky. Plojhar hovořil také o nutnosti zachování majetku jako celku, což předtím bylo rovněž řečeno. Protože není možno, kvůli postojům dosavadního vlastníka za války, použít dekretů prezidenta republiky, vidí pak Národní fronta zvláštní zákon v tomto případě jako optimální řešení.

Poslanec Plojhar hovoří i o snaze ponechat stávající zaměstnance majetkového celku a dokonce připouští, že „*pracovní morálka na tomto pozemkovém komplexu je dobrá, že je zde vzájemná shoda a dohoda, že podniková rada bez rozdílu politického rozvrstvení pracuje ve vzájemné dohodě na tom, aby výsledky práce byly dobré a národu a lidu prospěšné.*“³⁷

Následně promlouvá národní socialista Alois Neumann za rozpočtový výbor, který doporučil osnovu, podobně jako výbory ostatní, ke schválení. Ve svém projevu upozorňuje poslanec Neumann na historický význam předkládané osnovy a její přijetí považuje za praktické provedení socialismu, pro který se Československá republika rozhodla.

Podobně jako Plojhar i Neumann neváhá označit schwarzenberskou administrativu a její zaměstnance za velmi dobře fungující aparát. Poněkud obšírně pak Neumann hájí nutnost zachování celistvosti majetku a nutnost řešit otázku schwarzenberského majetku cestou zvláštního zákona.

Poté se soustředil na myšlenku industrializace jižních Čech s ohledem na významný podíl dřevozpracujícího průmyslu v oblasti. Zmíněná industrializace měla být podle Neumanna jednodušší, díky veřejnoprávní povaze nového vlastníka.

S námitkou, že navrhovaný zákon je zásahem do soukromého vlastnictví jednotlivce, se vypořádal odkazem na předchozí zásahy republiky do soukromého vlastnictví, které byly podle něho důsledkem nově „*nastoupené tendence nové sociální struktury, pro kterou se československý lid sám rozhodl.*“³⁸

Nejzajímavější pasáž projevu poslance Neumanna se nachází v jeho závěru a dotýká se významného aspektu celého zákona a to sice, že se jedná o opatření namířené proti jednotlivci, které postrádá obecnost. Tento problém vysvětluje tím, že i u jakéhokoli jiného

³⁷ Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

³⁸ tamtéž

právního předpisu dopadajícího na neurčitý počet osob, může nakonec, za určitých podmínek, být zredukována jeho účinnost třeba jen na jediný subjekt. Podobná argumentace, ubírající se tímto do právně teoretických rovin, ale jen obtížně obstojí.

Po přednesení řeči poslance Neumanna, byla zahájena rozprava a jako první hovořila poslankyně za Národní socialisty Milada Horáková.

JUDr. Horáková v úvodu navázala na své předřečníky zdůrazněním výjimečnosti převáděného majetkového komplexu. Dále uvedla, že dosavadní „soukromokapitalistická povaha majetku“ neumožňovala jeho plné využití na poli „lidovýchovném“ a sociálním. Zároveň podtrhla význam zaměstnaneckého aparátu v tom smyslu, že vtiskl panství český ráz.

Poslankyně Horáková hovořila, podobně jako už její kolegové předtím, o významu majetku a jeho možném využití při zakládání různých ozdraven a léceben, ať už jako významný zdroj příjmů nebo jako zdroj budov a parků, které se k takovýmto účelům hodí. Věnovala se i otázce udržování historických památek, jejichž provoz a zachování bude představovat nemalé finanční výdaje. Dotkla se i částečné parcelaci majetku s ohledem na menší zemědělce.

Na závěr dodala, že „*tímto aktem se uskutečňuje opravdu velická národní, sociální, ale také historická skutečnost.*“³⁹

Po dr. Horákové se dostává ke slovu, uvítán potleskem, jeden z iniciátorů celé záležitosti, sociální demokrat Blažej Vilím. Nejprve vzpomenu na dobu první republiky a připomněl důležitost navázání na tuto tradici. Období první republiky však, i přes nesporné kvality v podobě osobních a politických svobod, nedokázalo podle poslance Vilíma dostatečně zajistit práci a plody této práce pracujícímu lidu. To byl podle něho úkol pro novou Československou republiku, která měla být skutečně lidově demokratickým státem. Též vyjádřil přesvědčení, že podobnou cestu, která byla započata v Československu, budou muset dříve či později nastoupit i další evropské státy.

Předkládaná osnova pak dle slov poslance Vilíma zapadá do tohoto celostátního kontextu v tom smyslu, že z nové lidově demokratické republiky odstraňuje „přežitky minulosti.“

³⁹ Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

Následujícím řečníkem byl lidovecký poslanec Soukup. Velkou výhodou návrhu spatřoval v uspokojení nároků drobných zemědělců a poskytnutí lesních ploch do správy jednotlivých obcí a okresů, což mělo významně podpořit samosprávu. Kladný rys osnovy viděl také ve využití majetku k sociálním účelům.

Komunistický poslanec Josef Janouš, který dostal slovo záhy, se soustředil hlavně na vykreslení Schwarzenbergů jako vykořisťovatelů jižních Čech. Podotýká například, že „*jižní Čechy tímto upírem vysávané trpěly a byly bržděny ve svém vývoji.*“⁴⁰ Zmiňuje se i o svém osobním vztahu ke schwarzenberským panstvím a jeho majitelům.

Rozprava byla následně ukončena. Vystoupil pak ještě slovenský poslanec dr. Michal Zibrín za Demokratickou stranu, který upozornil na souhlas Demokratické strany s přijetím osnovy zákona v případě, že bude podpořen podobný návrh na přidělení obdobného majetku v budoucnu Slovenské zemi a ujistil, že Klub slovenských demokratů bude pro návrh hlasovat.

Poté co se všichni zpravodajové jednotlivých výborů vzdali slova, dochází na samotné hlasování a zákon je většinou v prvním čtení přijat. Hned také dochází ke druhému čtení, kde nejsou navrženy žádné pozměňovací návrhy. Návrh je přijat i ve druhém čtení.

Poněkud zarazí, jak hladce byl návrh zákona přijat, ba co více, ani jeden z řečníků se nepokusil hájit práva dosavadního vlastníka, který jasně osvědčil svou věrnost Československé republice za „doby nesvobody,“ jak ostatně připustili i někteří z těch, kdo během schůze hovořili. Je překvapující, že nikdo nevznesl vážnější námitky, vezmeme – li v úvahu, o jak závažný a svou povahou zcela neobvyklý právní předpis se jednalo. Dalo by se uvažovat nad tím, jestli přijetí tohoto zákona není do jisté míry předznamenáním dalšího vývoje, který v důsledku vede až k únorovému převratu.

⁴⁰ Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

4. V duchu „nové doby“

Zákon, který vešel do povědomí také jako tzv. „Lex Schwarzenberg“ byl vyhlášen 13. srpna 1947 pod číslem 143. Dnem vyhlášení tohoto zákona došlo i k nabytí jeho účinnosti. Na základě zákona č. 143/1947 Sb. došlo k převedení „vlastnictví majetku rodu Schwarzenbergů,“ větve tzv. primogenitury na Hluboké n. Vltavou, pokud se majetek nacházel na území Československé republiky, v rozsahu vymezeném v § 1 odstavci, na zemi Českou.

Majetkem se podle zákona rozuměl nemovitý majetek zemědělský, lesní, rybníční, průmyslový, obchodní a živnostenský zapsaný knihovně na Josefa Adolfa knížete ze Schwarzenbergů, Jana knížete ze Schwarzenbergů a dr. Adolfa Schwarzenberga, včetně budov a zámků s jejich zařízeními, se všemi právy a závazky, mrtvý i živý inventář se zásobami a veškerý provozní kapitál.⁴¹

Jak už bylo výše zmíněno, zákon byl přijat se změnou oproti původnímu návrhu v § 5, což mělo za následek, že náhrada dosavadním vlastníkům nebyla přiznána, měl jim být poskytnut pouze zaopatřovací důchod ve výši, kterou měla určit vláda. Dále byla vztažena jeho působnost i na Moravu a byl doplněn § 6.

Proti zákonu 143/1947 Sb. protestovalo švýcarské velvyslanectví svou diplomatickou nótou ze dne 18. srpna 1947. Své námitky proti převedení majetku opřelo o skutečnost, že Dr. Schwarzenberg byl švýcarským státním příslušníkem. Československé orgány vyřešily tuto situaci poukazem na námitky Dr. Adolfa Schwarzenberga proti konfiskační vyhlášce vydané ONV České Budějovice ze dne 4. 10. 1945, kde Dr. Schwarzenberg o sobě prohlašoval, že byl československým státním příslušníkem české národnosti a konal vojenskou službu v ČSR a kromě toho byl i příslušníkem německým a švýcarským.

Dále je uvedeno, že podle § 31 branného zákona č. 193/1920 Sb. je nutný souhlas ministra národní obrany k získání cizího státního občanství. Proto je prý nutné považovat Dr. Schwarzenberga za československého státního příslušníka, protože ústavní listina v § 4 vícero občanství vylučuje.⁴² Toto odůvodnění je zajímavé s ohledem na předtím tolikrát vyslovované

⁴¹ Zákon č. 143: Zákon o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou. In: 1947. 1947.

⁴² Zpráva ministerstva zemědělství ze dne 5. 9. 1947 ohledně diplomatické nóty švýcarského velvyslanectví na ochranu švýcarského majetku v ČSR

pochybnosti o státním občanství Dr. Adolfa Schwarzenberga. Svědčí o přinejmenším účelovém vykládání tohoto problému.

Na základě přijetí speciálního zákona č. 143/1947 vydal ONV České Budějovice příkaz na zrušení vyhlášené konfiskace majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga svým výměrem ze dne 12. 2. 1948. Jednalo se o reakci na konfiskační vyhlášku ze dne 4. 10. 1945. Je zde dementováno předchozí rozhodnutí a uvádí se, že majetek zapsaný knihovně na dr. Adolfa Schwarzenberga a jeho právní předchůdce nepodléhal nikdy a nepodléhá žádnému konfiskačnímu řízení a národní správa byla zřízena pouze z důvodu nepřítomnosti majitele.⁴³

V této souvislosti stojí rozhodně za zmínku, že JUDr. Adolf Schwarzenberg žádal o vstupní visum, které mu bylo československými úřady, podobně jako jeho adoptivnímu synu Jindřichovi, zamítnuto.⁴⁴ Toto počínání úřadů ilustruje jejich neochotu a naznačuje, že nebyl z jejich strany už před přijetím zákona č. 143/1947 Sb. žádný zájem o dohodu s dosavadními vlastníky. JUDr. Adolf Schwarzenberg se již do vlasti nikdy nevrátil a umírá 27. února 1950 v italském městě Bordighera.

Pomyslnou tečkou za přijetím zákona „Lex Schwarzenberg“ pak bylo oficiální předání majetku zemi České, které se odehrálo na Hluboké 23. Května 1948.

Zákon č. 143/1947 Sb. ale nebyl v tomto ohledu konečnou stanicí. Další změny týkající se schwarzenberského majetku přináší přijetí zákona č. 280/1948 Sb., kterým bylo nově zavedeno krajské zřízení a tím i zrušena země Česká jako právnická osoba. Bývalý schwarzenberský majetek přebírá stát. Od 1. června 1949 dochází ke změně označení ústředního úřadu na Podnikové ředitelství státních lesů, statků a průmyslu se sídlem v Českých Budějovicích a z názvu je vypuštěno označení „schwarzenberský.“ Dne 1. ledna 1950 je pak majetek rozdělen mezi Československé státní lesy, Československé státní statky a krajově příslušné národní podniky, které převzaly pivovary a ostatní průmysl.⁴⁵

Z toho vyplývá, že nakonec došlo přesně k oné „parcelaci majetku,“ která byla paradoxně jedním z argumentů, který hovořil pro vyvlastnění majetku jako celku bez

⁴³ Výměr ONV České Budějovice ze dne 12. 2. 1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga adresovaný národnímu správci

⁴⁴ Zamítnutí žádosti Dr. Adolfa Schwarzenberga o udělení vstupního víza do Československa ze dne 19. 5. 1947, zamítnutí žádosti o vstupní vízum JUDr. Jindřicha Schwarzenberga do Československa ze dne 19. 11. 1945

⁴⁵ *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. Vyd. 1. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008, 735 s., str. 33 Collectiones, sv. č. 2. ISBN 978-808-5033-106.

výjimky. Marek Krejčí o tom píše: „*Šlechtická krajina bývalého schwarzenberského dominia se tak stále více proměňovala v zemi všech a přitom nikoho.*“⁴⁶

Po listopadových změnách roku 1989 byl vydán zákon č. 229/1991 Sb. O úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Na základě tohoto zákona se část rodiny Schwarzenbergů v čele s paní Alžbětou von Pezold, dcerou knížete Jindřicha, snaží dosáhnout navrácení rodinného majetku. Toto úsilí vyústilo ve složité vleklé spory, jejichž popsání by vyžadovalo více prostoru. Přestože většina nároků paní von Pezoldové byla zamítnuta, nepřestává rodina usilovat o znovuzískání schwarzenberského majetku na území České republiky.⁴⁷

⁴⁶ *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. Vyd. 1. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008, 735 s., str. 138 Collectiones, sv. č. 2. ISBN 978-808-5033-106.

⁴⁷ Zamítnutá restituice. [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.restitution.cz/cs/seznameni-s-kauzou>

Závěr

Zákon vstoupivší do dějin naší země jako „Lex Schwarzenberg“ je svou povahou ojedinělý právní předpis, který umožnil zasáhnout do majetkových práv jednotlivce. Možná i proto je neustále připomínán a toto téma je pořád živé a nepostrádá význam pro současnost.

Přijetí tohoto zákona a jeho důsledky je možno nahlížet z několika úhlů. Může to být chápáno jako specifický právní problém a je rovněž možno zkoumat jeho praktické dopady.

Na poli práva byl zákon č. 143/1947 Sb. něčím novým a jak už bylo řešeno i v Ústavodárném shromáždění, jednalo se o soubor norem, který postrádal důležitý znak právního předpisu, totiž obecnost. Tato teoreticko – právní vada je nejčastěji vysvětlována změnou poměrů po válce a novým uspořádáním politických sil v Československu. Je to ale odůvodnění, které bychom mohli bez výhrad přijmout?

Obecně je poválečné období do únorového převratu považováno za období demokratické, někde se hovoří o zápasu „*demokratických sil s komunisty*.“⁴⁸ Je ovšem možné uvažovat o parlamentu, který odhlasuje poměrně jasně speciální zákon proti osobě, která se proti státu ničím neprovinila, ještě jako o parlamentu demokratickém? Paradoxem je fakt, že i demokratičtí poslanci a dokonce pozdější oběti komunistického režimu, podporují tento zákon. Typickým příkladem může být Dr. Horáková nebo Miroslav Sedlák, který patřil k pouťorovým kritikům KSČ v řadách ČSSD a byl nucen odejít do emigrace.

Ptáme – li se po praktických dopadech „Lex Schwarzenberg,“ dojdeme k jasnému závěru. Jak už bylo uvedeno výše, tolik proklamovaná snaha zachovat schwarzenberský majetek jako celek, aby tak neutrpěla jeho hospodářská výkonnost, přišla vniveč a tato cesta byla nakonec opuštěna. Nutno přiznat, že na počátku padesátých let, kdy k tomu došlo a kdy už byla komunistická strana pevně u moci, se nad tím už patrně nikdo příliš netrápil.

Není bez zajímavosti sledovat také osudy historických památek, které tvořily součást schwarzenberského majetku. Přestože péče o ně je v zákoně výslovně zmíněna, u některých, zvláště menších objektů, se toto ustanovení ukazuje spíše jako deklaratorní. Řada menších

⁴⁸ ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české*. 9. vyd. Praha: Paseka, 2003, 315 s., str. 254 ISBN 80-718-5607-X.

zámečků a tvrzí byla zdevastována, někde je dokonce doložen průběh zemědělské výroby přímo v objektu.⁴⁹

Je otázkou do jaké míry hrál roli šlechtický izolacionarismus, na který upozorňoval už princ Rudolf Habsburský, v pozdějších radikálních opatřeních proti šlechtickým majitelům, jako byli i Schwarzenbergové a do jaké míry šlo o onen „duch doby“ přinášející zcela nový směr vývoje.

Na šlechtu je možné mít různé názory, ovšem jisté je jedno: *„Likvidace schwarzenberského majetku v Čechách nepřinesla ztráty jenom Schwarzenbergům samotným. Rozpad staleté struktury hospodářských vazeb a vztahů zastavil na dlouhou dobu rozvoj celého regionu.“*⁵⁰ Na tomto tvrzení se shoduje řada odborníků a není důvod jim nevěřit.

Je skutečnou ironií osudu, že rod, jehož mottem je latinské „Nil nisi rectum - Nic než spravedlnost,“ byl vystaven aktu takovéto „individuální nespravedlnosti,“ který představoval zákon dnes známý jako „Lex Schwarzenberg.“

⁴⁹ *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. Vyd. 1. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008, 735 s., str. 82 Collectiones, sv. č. 2. ISBN 978-808-5033-106.

⁵⁰ Tamtéž str. 36

Seznam použité literatury

Publikace

ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české*. 9. vyd. Praha: Paseka, 2003, 315 s., str. 254 ISBN 80-718-5607-X.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva: 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 426 s. ISBN 978-808-7284-179.

KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, 444 p. Edice 20. století., ISBN 80-872-8412-7.

SCHWARZENBERG, Karel František. *Torzo díla*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007, 1216 s. ISBN 978-807-2153-169.

Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. Vyd. 1. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008, 735 s. Collectiones, sv. č. 2. ISBN 978-808-5033-106.

ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. Praha: Rozmluvy, 1990, 271 s. ISBN 09-463-5271-2.

VOJÁČEK, Ladislav. *České Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 p. ISBN 80-738-0257-0.

ZÁLOHA, Jiří. *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu*. Hluboká nad Vltavou: Historický spolek Schwarzenberg

Články

LANČÍK, Jindřich. Několik poznámek k výkladům o národní správě. *Právník*. 1946, roč. 85.

SOUKUP, Ladislav. "Lex Schwarzenberg": mimořádný případ vyvlastnění nemovitého majetku v roce 1947. *Pocta Jánů Gronskeému*, In MOHELSKÁ, Libuše. *Pocta Jánů Gronskeému*. 1. vyd. Editor Karel Klíma, Jiří Jirásek. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 614 s. ISBN 978-807-3800-949.

Právní předpisy

zákon č. 215/1919 Sb., o zaboru velkého majetku pozemkového

ústavní zákon č. 121/1920 Sb., ústavní listina

dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

dekret č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

Další dokumenty

Dopis Jana Masaryka ze dne 8.10. 1954 ohledně chování JUDr. Adolfa Schwarzenberga za války v exilu.

Konfiskační vyhláška ONV České Budějovice ze dne 4. 10. 1945, jíž byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga v Čechách a na Moravě, a to podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb.

Námítky a odvolání Dr. Adolfa Schwarzenberga ze dne 16.10 1945 proti vyhlášené konfiskaci jeho majetku Okresním národním výborem České Budějovice, uplatněné prostřednictvím jeho právního zástupce Dr.Františka Bukovského

Námítky komunistů ze dne 3. 10. 1946 proti přijetí schwarzenberského majetku jako daru a akceptování podmínek Dr. Adolfa Schwarzenberga (zpráva ze schůze zemědělské komise adresovaná sekretariátu klubu komunistických členů ZNV)

Návrh poslanců dr. J. Bartušky, A. Neumanna, P. J. Plojhara, M Sedláka a druhů: O znárodnění schwarzenberského statkového a podnikového souboru.

Tisk č. 433, ÚNS, 2.zasedání, návrh ze dne 22.2. 1947

Verfügung. B.NR. - II 1 174/39-. (Zábor majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga gestapem ve prospěch německé Říše dne: 17. 8. 1940)

Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23.6.1945, č.j. III 1a-932-1945 o zavedení národní správy na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga podle § 2-7 dekretu č. 5/1945 Sb.

Výměr ONV České Budějovice ze dne 12. 2. 1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga adresovaný národnímu správci

Zamítnutí žádosti Dr. Adolfa Schwarzenberga o udělení vstupního víza do Československa ze dne 19. 5. 1947, zamítnutí žádosti o vstupní vízum JUDr. Jindřicha Schwarzenberga do Československa ze dne 19. 11. 1945

Zpráva Ministerstva vnitra ze dne 19.9 1947 Ministerstvu zahraničních věcí ohledně státního občanství Dr. Adolfa Schwarzenberga

Zpráva ministerstva zemědělství ze dne 5. 9. 1947 ohledně diplomatické nóty švýcarského velvyslanectví na ochranu švýcarského majetku v ČSR

Internetové zdroje

Lex Schwarzenberg. [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>

Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1947 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065002.htm>

Vláda České republiky. [online]. [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/viliam-siroky/prehled-ministru-24621/>

Zamítnutá restituce. [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.restitution.cz/cs/seznameni-s-kauzou>

Seznam příloh

Příloha č. 1: JUDr. Adolf Jan Schwarzenberg a jeho choť Hilda, rozená princezna von Luxembourg und Nassau

Příloha č. 2: Prezident Edvard Beneš na návštěvě před válkou u Adolfa Schwarzenberga v Krumlově

Příloha č. 3: Dr. Jindřich Schwarzenberg, jeho manželka Eleonora, rozená Stolberg und Stolberg a jejich dcera Alžběta, provdaná Pezoldová

Příloha č. 4: Dopis Jana Masaryka o chování JUDr. Adolfa Schwarzenberga za války v exilu

Příloha č. 5: Zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

Příloha č. 6: Zámek hluboká, který patřil mezi vyvlastněné nemovitosti